

Щурат Т.Г.

Старший оперуповноважений КР Київського ВМ м. Одеса,

кандидат юридичних наук

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

У кримінальному судочинстві використовується інформація, отримана при проведенні оперативно-розшукових операцій і негласних слідчих (розшукових) дій із залученням негласних працівників як матеріали оперативно-розшукової діяльності (у відповідності до ч. 2 ст. 99 КПК та ст. 10 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») або як результати НСРД (у відповідності до ст. 256 КПК). При цьому вимоги щодо фіксації ходу і результатів таких заходів є єдиними та урегульовані положеннями глави 21 КПК.

Інформація, отримана при проведенні ОРО із залученням негласних працівників, може використовуватися і з метою організації та проведення самих слідчих (розшукових) дій на етапі досудового розслідування. Відповідні матеріали можуть містити відомості про можливі джерела доказів, осіб, яким відомі обставини і факти, що мають значення для кримінального провадження, про місцезнаходження знарядь і засобів учинення злочинів, грошей і цінностей, нажитих злочинним шляхом, предметів і документів, пов'язаних з обставинами

предмета доказування, та про інші факти і обставини, які дозволяють визначити обсяг і послідовність проведення слідчих дій, вибрати найбільш ефективну тактику їх здійснення. Вивчення та аналіз матеріалів ОРД впливає на правильний вибір оперативним працівником та слідчим найбільш доцільних способів установлення, дослідження й фіксації доказової інформації.

Як свідчить практика роботи слідчих органів Національної поліції негласні працівники надають свідчення в ході досудового розслідування та судового розгляду на умовах анонімності, тобто під «псевдонімом» або вигаданими анкетними даними, які використовується в якості доказів, що обумовлено такими положеннями:

- ч. 2 ст. 256 КПК, що зобов'язує проводити допит осіб, які були залучені до проведення НСРД (ОРО), із збереженням у таємниці відомостей про них та із застосуванням щодо них відповідних заходів безпеки, передбачених законом (спрямованих на забезпечення конфіденційності);

- ч. 2 ст. 11 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», що закріплює гарантію конфіденційності співробітництва особи з оперативними підрозділами.

Надання негласними працівниками свідчень на умовах анонімності обмежує право підозрюваного на справедливий і відкритий судовий розгляд, виключає можливість проведення перехресного допиту й оскаржити справжність, точність і щирість показань. Проте, виходячи з аналізу рішень Європейського суду з прав людини, можна стверджувати, що факт виконання особою завдань поліції на негласній (конфіденційній) основі є цілком достатньою причиною для забезпечення анонімності свідкові. У такому разі інтереси підозрюваного є менш важливими, ніж необхідність гарантувати конфіденційність і безпеку свідку.

У практичній діяльності у процесі забезпечення безпеки зазначених вище осіб спостерігаються певні відмінності й відхилення від загальних правил. По-перше, при прийнятті рішення про забезпечення їхньої безпеки оперативні та слідчі працівники буквально не дотримуються передбачених законом приводів та підстав. Так, загальною підставою для вжиття заходів безпеки щодо осіб, які мають право

на забезпечення безпеки, є дані, що свідчать про наявність реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу і майну. Приводом для вжиття заходів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сімей та близьких родичів може бути:

- а) заява учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича;
- б) звернення керівника відповідного державного органу;
- в) отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб.

Звернемо увагу на те, що стосовно особи, яка негласно співпрацює з оперативними або слідчими працівниками, реальна загроза існує сама по собі, тобто незалежно від отриманих даних, заяв або звернень. За умов негласного співробітництва, коли особа за власним бажанням співпрацює з оперативними підрозділами чи з органами досудового розслідування, невід'ємною складовою є надання відомостей (свідчень) про уразливі сторони фігурантів, причетних до протиправної діяльності, виконання інших дій на шкоду фігурантам. У таких випадках компетентна посадова особа має свідомо розуміти, що негласному працівникові має бути наданий захист в силу існуючих у суспільстві звичаїв, кримінальних традицій, досвіду протиправної поведінки. Адже помста за негласне співробітництво з правоохоронними органами може бути реалізована не тільки з ініціативи фігурантів по ОРС чи кримінальному провадженню, а і зовсім сторонніми особами, що додержуються злочинських звичаїв (кримінальною середою).

Таким чином, практичні працівники при прийнятті рішень про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь при проведенні оперативно-розшукових операцій або НСРД, керуються не передбаченими законом приводами та підставами, що засвідчують наявність реальної загрози, а об'єктивною необхідністю захистити негласних працівників від потенційної загрози ще на етапі залучення їх до проведення негласних заходів.